

emcdda.europa.eu

Célpontban a kábítószer

A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontjának tájékoztatója

ISSN 1725-8502

Khatfogyasztás Európában: következmények az európai szakpolitika szempontjából

A khatleveleket Északkelet-Afrika magassíkságjain, Dél-Arábiában és a kelet-afrikai partok mentén termesztik. Etiópia, Kenya, Szomália és Jemen egyes részein a khatlevelek rágása – enyhén serkentő hatása miatt – több évszázados hagyomány, és sokak számára a társasági élet megszokott része. A khatot hagyományosan többnyire férfiak használták szertartásos közösségi „khatpartik” keretében. A szer használója úgy egy órán belül izgalmat és eufóriát érez. Ezt egy csendesebb, befelé forduló szakasz követi, miután a szer hatása fokozatosan lecseng, amit nyugtalanság, ingerlékenység és melankólia is kísérhet. A kultúrába szervesen beépülő fogyasztási minták hagyományosan a termelő régiók

környékén jelentek meg, és gyakran merített belőlük művészi ihletet az építészet, a kézművesség, a költészet és dalszerzés. A XIX. század vége óta a közlekedési infrastruktúra sorozatos fejlesztései révén új piacok nyíltak meg a khat számára. A közelmúltban az észak-afrikai lakosság tömeges elvándorlásához köthetően a szomszédos országokban, Európában és a világ többi részén is elterjedt a khat használata. A napjainkban tapasztalható fogyasztási minták jellemzően kevésbé formálisak és kevésbé mértéktartók lehetnek. Ez talán azoknak a kulturális védőfaktoroknak az erodálásához köthető, melyek korábban hozzásegítettek a használat szabályozásához. A rendszeres khathasználók száma világszerte nem

ismert, ugyanakkor becslések szerint akár a 20 milliőt is elérheti.

Afrika szubszaharai régiójából származó migráns közösségek körében a khathasználat gyakori, de általában nem kap különösebb figyelmet. Gondoskodnunk kell arról, hogy az e közösségekkel dolgozók tisztában legyenek a szer használatából eredő esetleges negatív következmények felismerésének és kezelésének szükségességével.

Dr. João Goulão,
az EMCCDA igazgatóságának elnöke

Meghatározás

A khat szó alatt a khatfa (*Catha edulis*) fiatal, zsenge levelei és hajtásai értendők. A khatnak sokféle megnevezése van, például a „qat” (Jemenben), „jad” vagy „chad” (Etiópiában, Szomáliában), a „miraa” (Kenyában) vagy a „marungi” (Ugandában, Ruandában). A puha leveleket és zsenge szárazakat megrágnak, és egy csomóban tartják a szájüregben.

Pillantás a kulcskérdésekre

1. A khat serkentőanyagokat tartalmaz, amelyek amfetaminszerű tulajdonságokkal rendelkeznek. Ezek tiszta formájukban nemzetközileg ellenőrzött anyagok, de maguk a levelek nem.
2. A khat Európa néhány országában ellenőrzés alatt áll, de nem mindegyikben. Ennek eredményeként legális és illegális szállítóhálózatok egyaránt kialakultak. Bár a nemzetközi kereskedelemről, használatról és lefoglalásokról csak korlátozottan állnak rendelkezésre adatok, ezek arra utalnak, hogy a khat uniós piaca növekszik.
3. A khatot elsősorban Afrika szubszaharai régiójából származó, első generációs bevándorlók fogyasztják, de arra vonatkozóan, hogy a szer más közösségekbe is bekerült volna, kevés a bizonyíték. Az előfordulásról, a fogyasztási mintákról és a használatának következményeiről korlátozottak az információk.
4. A khat a migráns csoportokon belül vitatott téma. Néhányan azzal érvelnek, hogy erősíti a kulturális összetartozást, mások viszont vallási és társadalmi okokból kifogásolják. Jelenleg nincsenek kutatási adatok a khathasználat társadalmi-gazdasági következményeiről.
5. Az elmúlt három évtizedben a khat az északkelet-afrikai termelő országokban komoly foglalkoztatási, bevételi és jövedelemforrássá lépett elő.

1. A khat farmakológiája

A khatlevelekben található pszichoaktív hatóanyagok közé tartozik a katinon (aminopropiofenon), a katin (norszeudoefedrin) és a norefedrin, de az összetevők teljes köre egyelőre feltáratlan. A katinon kémiai szerkezetét, illetve biokémiai és a viselkedésre kifejtett hatásait tekintve az amfetaminhoz hasonlít, ám erőssége körülbelül feleakkora. A khatlevelekből jellemzően 100–300 grammnyi rágunk el három-hat óra alatt. A katinontartalom 100 gramm friss levélben 30–200 mg között változik, és rágással ennek legfeljebb 90%-át lehet kivonni. Ez amfetaminból egy alacsony-közepes adagnak felel meg, de a fogyasztás lassú és nehézkes módja határt szab a halmozódó hatásnak és a csúcspozitív szintnek. Mivel a katinon nagyon instabil, és a betakarítástól számított 72 órán belül lebomlik, a khatleveleket frissen részesítik előnyben. A katinon és a katin, illetve egyes szintetikus úton előállított származékaik (pl. a metkatinon) a pszichotróp anyagokról szóló nemzetközi egyezmény (1971) szerint ellenőrzött anyagoknak számítanak, de a khatlevelek nem. Már több kísérlet történt arra, hogy a khatot felvegyék a nemzetközi jegyzékekbe, de az Egészségügyi Világszervezet kábítószer-függőséggel foglalkozó szakértői bizottsága egy nemrégiben készített átfogó áttekintésben arra a megállapításra jutott, hogy ehhez nincsenek meg a kellő bizonyítékok.

2. Jogi helyzet és a khatkereskedelem Európában

A rendelkezésre álló legfrissebb adatok azt mutatják, hogy a khatra mint illegális kábítószerre vonatkozó ellenőrzéseket 15 uniós tagállamban és Norvégiában vezettek be (lásd a térképet). Hollandia és az Egyesült Királyság ezzel szemben megengedő rendszert vezetett be, lehetővé téve a khat növényi terméként való behozatalt, kereskedelmét és fogyasztását. Az Egyesült Királyság kábítószerrel való visszaéléssel foglalkozó tanácsadó testülete és hollandiai szakértők a közelmúltban az eddigi jogi helyzet fenntartását javasolták. A többi 10 tagállamban a khat nem áll ellenőrzés alatt.

Nincsenek megbízható információk az EU-ba irányuló khatbehozatalokról, illetve az Európán

belüli khatforgalomról. A két fő belépési pont London – becslések szerint évi 300 tonna, főként kenyai és etiópiai khatbehozattal – és Amszterdam. A khatfoglalások száma néhány országban közel kétszeresére emelkedett az utóbbi öt évben. Németországban és Svédországban például csak 2008-ban 30, illetve 11 tonnát foglaltak le, míg Norvégiában 2007-ben nyolc tonnát. A Hollandiát Skandináviával összekötő közutakon is egyre növekvő mennyiségeket foglalnak le. Észak-Amerikába tartó repülőjáratokon is foglaltak már le khatot, ami azt jelzi, hogy Európa tranzitpont lehet más célállomások felé.

3. Khatfogyasztás Európában

Az EU-n belül a khat használata az Északkelet-Afrikát körülvéő országokból érkező bevándorlókra korlátozódik. A növényhez időnként a „növényi hangulatjavítók” egyre növekvő internetes kereskedelmén keresztül is hozzá lehet jutni, de a migráns közösségeken kívüli használat mértéke rendkívül korlátozott. A khathasználatot eddig Dániában, Németországban, Spanyolországban, Olaszországban, Svédországban, az Egyesült Királyságban és Norvégiában vizsgálták; a legrészletesebb leírás az Egyesült Királyságban élő szómáliai és jemeni közösségek körében előforduló használatról készült. Az európai vizsgálatok az előfordulási arányok becsléséhez nem adnak szilárd alapot, de bepillantást nyújthatnak a használati mintákba. A tanulmányok jellemzően viszonylag magas szintű jelenlegi használatról számolnak be (34–67%); a napi szintű használók aránya akár a 10%-ot is elérheti, akik közül sokan megfelelnek a függőség néhány kritériumának. Az erre a területre vonatkozó ismeretek még mindig nagyon hézagosak, és keveset lehet tudni a használat társadalmi vagy egészségügyi következményeiről. Akadnak khatturizmusra utaló bizonyítékok is, például olyan esetek, amikor Skandináviából érkező szómáliaiak és közel-keleti látogatók Londonban khatot fogyasztanak.

A kutatási adatok emellett azt jelzik, hogy a fogyasztási mintákban megjelent egy generációs választóvonal. A rendszeres khatfogyasztók többsége még Európába érkezése előtt vette fel ezt a szokást; a második generációs bevándorlók körében

kevésbé gyakori a khathasználata. Ez fontos tényező a jövőbeni elterjedés lehetőségének mérlegelésekor, mivel a khatfogyasztást valószínűleg befolyásolja, hogy a népesség körében milyen számban vannak jelen a khatfogyasztó országokból származó, első generációs bevándorló férfiak.

© Mara Truog

Khatlevelek

Hollandiában és az Egyesült Királyságban, ahol a khat legális árucikk, a fogyasztás rendszerint az úgynevezett „mafrish” kávézóknak zajlik, amelyek a társasági élet központjaiként működnek, frissítővel, televízióval, étellel és khattal. A mafrish kávézók lehetőséget adnak az információcserére, a származási országokból érkező aktuális hírekről való tájékozódásra és egyéb közösségi tevékenységekre. A közös khatfogyasztáshoz közösségi helyiségeket vagy magánlakásokat is igénybe vehetnek. A khatot zöldség-gyümölcs üzletekben, kisboltokban, sőt akár újságosstandokon is be lehet szerezni. Svédországban ezzel szemben a khat értékesítése a többi kábítószer kereskedelmét tükrözi, azaz olyan közterületek peremén zajlik, mint például a parkolók. A khatrágó összejövetelnek céljára télen magánlakásokat bérelnek, nyáron viszont a közparkokat használják. A khathasználata kulturális sajátosságainak a rendfenntartással kapcsolatos vonatkozásai is vannak, és néhány, a szigorú végrehajtás elvét követő országban ez feszültté tette a viszonyt a migráns közösségek és a rendőrség között.

4. A khathasználat egészségügyi következményei

A khat használatával számos szomatikus és mentális egészségügyi problémát hoznak

összefüggésbe. A khat kutatása azonban még gyerekcipőben jár, ezért kevés a megdönthetetlen információ erről a kérdéstről. A mérsékelt khatfogyasztást általában nem tartják károsnak. Nem kívánt súlyos egészségügyi következményt – így például a khat kiváltotta pszichotikus állapotot – rendszerint a túlzott használat idézi elő. A kábítószer függőségi potenciálja egyelőre nem kellően ismert, és bár a függőség összességében véve viszonylag enyhének tűnik más pszichoaktív anyagokkal összehasonlítva, néhány használatnál a stimulánsfüggőkhöz hasonló kényszeres fogyasztási mintákat lehet megfigyelni. Arra is egyre több bizonyíték utal, hogy a khat súlyosbíthatja az előzetesen már meglévő mentális egészségügyi problémákat, továbbá pszichózist és agresszív viselkedést válthat ki, különösen az erre hajlamos személyeknél. A krónikus khatasználat a beszámolók szerint súlyos egészségügyi problémákkal jár. Ugyanakkor gyakran nehéz meghatározni a kábítószer relatív hatását az egyéb járulékos kockázati tényezőkhöz viszonyítva, amilyen például a dohányzás, a rossz táplálkozás vagy a peszticid-szermaradványok. A khatasználatlal összefüggő negatív

szomatikus következmények közé tartoznak a következők: nyálkahártya-problémák, magas vérnyomás, szív-ér rendszeri komplikációk, nyombélfekély, szexuális diszfunkció, májtoxicitás és csökkent születési súly a khatfogyasztó anyák újszülöttei esetében. A bizonyítékok összességében azonban nem teszik lehetővé az ok-okozati viszonyról szóló, meggyőző megállapításokat. Ugyanezen az alapon a lehetséges gyógyászati felhasználás mellett szóló érvet sem vizsgálták meg részletesen. Annyi bizonyos, hogy azok az egészségügyi szakemberek, akik esetleg a migráns közösségek tagjait kezelik, gyakran nem igazán ismerik azokat az egészségügyi problémákat, amelyek ennek a szernek a használatával hozhatók összefüggésbe.

5. A khatról folyó vita Európában

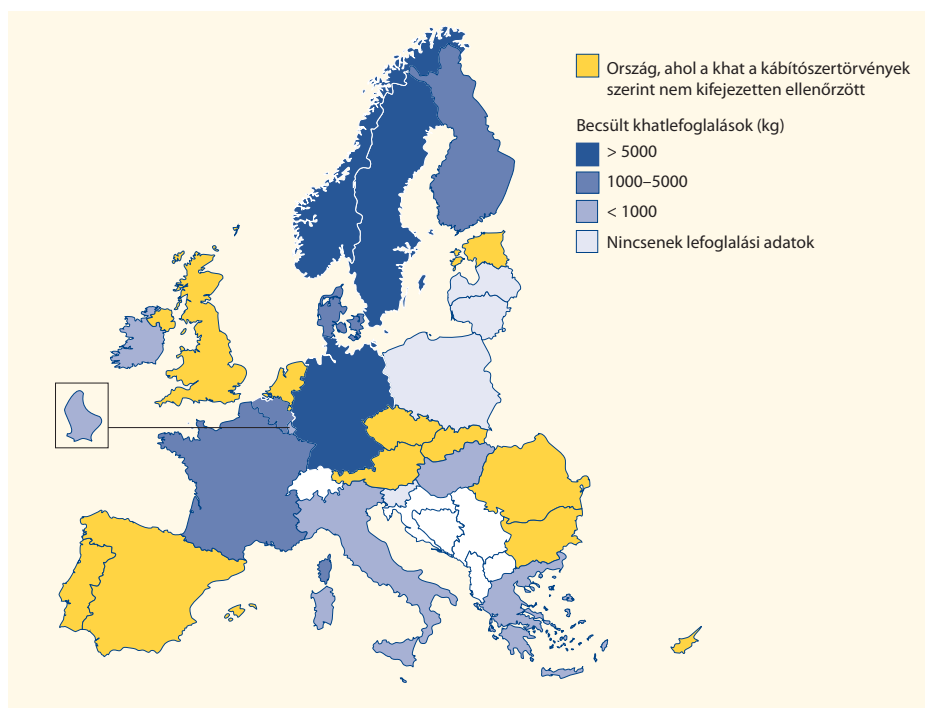
A khatasználatot az európaiak a gyarmati időkől kezdve az egészségre és a termelékenységre ártalmasnak tekintették. Miután a szer megjelent az európai országokban, annak aggálya is felmerült, hogy használata a migráns csoportokon túl

esetleg az átlagnépesség körében is elterjed. A khat az Európában élő migráns közösségeken belül is vitatott kérdéssé vált: sokan a kulturális örökség részének tekintik, mások viszont vallási alapon ellenzik. Miközben az iszlám tudósok a khatfogyasztást az évszázadok során elfogadták, az iszlám fundamentalizmus felerősödése miatt néhány szellemi irányzat ma már nem tolerálja a szokást. A khatasználat ellen nem kormányzati szervezetek is kampányoltak, mondván, szociális problémák egész sora tulajdonítható a férfiak körében jellemző rendszeres használatnak. A problémát számokban nehéz kifejezni. Tudományos szempontból, a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján nem egyértelmű, hogy a családok felbomlása, a nagyfokú munkanélküliség, az alacsony iskolai végzettség és az elszigetelődés mennyiben tulajdonítható magának a khatasználatnak, illetve mennyiben ered az a hátrányos helyzetű, kiszolgáltatott migráns közösségek szerkezeti sérülékenységéből.

6. Gazdasági fellendülés és fellendülés a khatövezetben

Az etiópai, kenyai és jemeni khattermelők az elmúlt években a hazai és exportpiacok nagyarányú bővülését tapasztalhatták. A khatkivitelek 2003–2004-ben Etiópia exportjövödelmének mintegy 15%-át tették ki – 1990 és 2004 között körülbelül 413 millió USA-dollárt –, amivel a khat az exportcikkek kiviteli rangsorában a második helyre került. A khatövezet országaiiban a foglalkoztatás nagymértékben a termelésre, szállításra, feldolgozásra és értékesítésre épül. A khattermesztés újabban Etiópia, Kenya, Dél-Afrika, Szudán és Uganda hagyományos nem termelő helyein is kezd elterjedni. A kávéval, gyapottal és kakaóval ellentétben a khat ára alig ingadozik, így biztos megélhetést nyújt a mezőgazdasági termelőknek. Mivel a növény jól tűri a szárazságot, és termelése kevésbé munkaigényes, a khat vonzó választás a kistermelő gazdák számára. A termelő országokban a khat fokozott eladásra termelése súlyos környezeti következményekkel jár, és élelmiszer-biztonsági aggályokat vet fel. A közelmúltban megjelentek már khatkereslet-csökkentő programok is, ám ezek széles körben való bevezetése egyelőre várhat magára.

A khat jogállása az EU tagállamaiban és Norvégiában; lefoglalási adatok (ahol van ilyen)

Megjegyzés: Magyarországon a khat nem ellenőrzött, mégis vannak lefoglalási adatok a katonák ellenőrzése miatt. Forrás: Griffiths és mások, 2010, *Journal of Ethnopharmacology* (a legújabb elérhető adatokkal frissítve).

A **Célpontban a kábítószert** a liszaboni Kábítószert és Kábítószert-függőség Európai Megfigyelőközpontja (EMCDDA) által kiadott szakpolitikai tájékoztató. A tájékoztatókat rendszeresen kiadják az Európai Unió 23 hivatalos nyelvén, valamint norvégul és törökül. A kiadványok eredeti nyelve angol. Bármely kiadvány sokszorosítható, ha a forrást megjelölik.

Az ingyenes előfizetéshez, kérjük, jelezze igényeit e-mailben: publications@emcdda.europa.eu

Cais do Sodré, 1249-289 Lisszabon, Portugália
Tel. +351 211210200 • Fax +351 218131711
info@emcdda.europa.eu • www.emcdda.europa.eu

Következtetések és szakpolitikai szempontok

1. A khat alaktalansága, hatóanyagainak instabilitása és fogyasztási módja miatt nem összeegyeztethető egy átlagos európai kábítószert-használó elvárásaival. Ezért úgy tűnik, hogy a szer kábítószertpiacon való elterjedésének lehetősége korlátozott.
2. Az európai khatpiacok növekedni látszanak, de az adatforrások nem mindig megbízhatók, ami azt jelzi, hogy növelni kell a monitorozás hatékonyságát. Jobb adatok alapján meg lehetne vitatni az egyes problémák kezelési lehetőségét – így például a határokon átnyúló kereskedelmet, anélkül hogy egy egyébként is hátrányos helyzetű társadalmi csoport kriminalizálására kerülne sor. Ennek segítségével az is érthetőbb lenne, hogyan érdemes reagálni a migráns közösségekben folyó kábítószert-használatra.
3. Khatot elsősorban az Európában élő migráns közösségek használnak. Ezek a közösségek alaposabb felvilágosításra szorulnak a lehetséges egészségügyi, szociális és jogi következményekről.
4. A khatfogyasztás egészségügyi és szociális problémákat okozhat. Az európai egészségügyi szakembereknek és szociális munkásoknak képesnek kell lenniük felismerni a khatfogyasztással összefüggő ártalmakat, és működő stratégiákkal kell rendelkezniük a sérülékeny felhasználói csoportok védelmére.
5. A termelő országokban nőtt a khat gazdasági jelentősége, részben az EU-ba irányuló kereskedelem növekedése folytán. Az ilyen országokat célzó fejlesztési és kábítószert-ellenőrzési politika kialakításához az európai ellenőrző intézkedések összehangolására és ezek lehetséges hatásának ismeretére van szükség.
6. Az Európában élő khathasználók száma emelkedni látszik, ugyanakkor a probléma mérete és természete nem kellően ismert. A kábítószert piacának, a használati minták alakulásának, valamint az esetleges társadalmi-gazdasági és egészségügyi következmények nagyságának jobb megismerése érdekében kutatásokra van szükség.

Források

- Anderson, D., Beckerleg, S., Hailu, D., Klein, A. (2007), *The Khat Controversy: Stimulating the Debate on Drugs*, Berg, Oxford.
- Feyissa, A. M., Kelly, J. P. (2008), „A review of the neuropharmacological properties of khat”, *Progress in Neuro-Pharmacology and Biological Psychiatry* 32, 1147–1166. o.
- Griffiths, P., Lopez, D., Sedefov, R. és mások (2010), „Khat use and monitoring drug use in Europe: The current situation and issues for the future”, *Journal of Ethnopharmacology*, 132. évfolyam, 3. szám, 578–583. o.
- Klein, A. (2008), „Khat in the Neighbourhood – Local Government Responses to Khat Use in a London Community”, *Substance Use and Misuse*, 43. évfolyam, 819–831. o.
- Pennings, E. J. M., Opperhuizen, A., van Amsterdam, J. G. C. (2008), „Risk assessment of khat use in the Netherlands. A review based on adverse health effects, prevalence, criminal involvement and public order”, *Regulatory Toxicology and Pharmacology* 52, 199–207. o.
- Warfa, N., Klein, A., Bhui, K., Leavey, G., Craig, T., Stansfeld, S. (2007), „Khat use and mental illness: a critical review”, *Social Science and Medicine* 65, 309–318. o.

Webes információk

The British Home Office (2005), *Advisory Council for the Misuse of Drugs*

<http://www.homeoffice.gov.uk/publications/drugs/acmd1/khat-report-2005/>

Európai Tudományos Alapítvány (2009), *konferencia-honlap*

<http://www.esf.org/activities/esf-conferences/details/2009/confdetail274.html?conf=274&year=2009>

UNDP, IPC-IG (2007), „Should Khat be banned? The Developmental Impact.”

<http://www.ipc-undp.org/pub/IPCOnePager40.pdf>

Világbank (2007), „Towards Qat Demand Reduction”

http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2007/06/26/000090341_20070626112355/Rendered/PDF/397380YE.pdf

WHO (2006), *Expert Committee on Drug Dependence*

http://www.who.int/medicines/areas/quality_safety/4.4KhatCritReview.pdf

HIVATALOS KIADÓ: Az Európai Unió Kiadóhivatala
© Kábítószert és Kábítószert-függőség Európai Megfigyelőközpontja, 2011
IGAZGATÓ: Wolfgang Götz
SZERZŐK: Michael Odenwald, Axel Klein, Nasir Warfa
SZERKESZTŐ: Marie-Christine Ashby
GRAFIKA: Dutton Merryfield Ltd, Egyesült Királyság
Printed in Luxembourg